

NAŁOŻYĆ (91) *vb pf*

a oraz o jasne (w tym w a 2 r. błędne znakowanie).

inf nałożyć (27). ◇ *fut* 1 sg nałożę (2). ◇ 2 sg nałożysz (2). ◇ 3 sg nałoży (6). ◇ 3 pl nałożą (1). ◇ *praet* 1 sg m nałożyłem, -em nałożył (4). ◇ 2 sg m -ś nałożył (4). ◇ 3 sg m nałożył (18). *f* nałożyła (2). ◇ 1 pl m pers -smy nałożyli (3); -yli (2), -eli (1). ◇ 3 pl m pers nałożyli (6). ◇ *plusq* 3 sg f była nałożyła (2). ◇ *imp* 2 sg nałoż (1). ◇ 2 pl nałożcie (1). ◇ *con* 1 sg m bych nałożył (1). ◇ 2 sg m byś nałożył (1). *f* byś nałożyła (1). ◇ 3 sg m by nałożył (4). ◇ 3 pl m pers by nałożyli (1). ◇ *impers con praet* by było nałoż(o)no (1). ◇ *part praet act* nałożywszy (3).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. Poświęcić, zużytkować, przeznaczyć na coś (51) :

nałożyć co (4) *cf* *nałożyć co na co*; *co na czym*; *Zwroty*.

nałożyć co na co (1): chcieli aby co myał [...] ná tho wlfytko czás wlfytek náłożyć musi. *GliczKsiąż* M8v.

nałożyć co na czym (1): My żefmy fie uczyli, á czás ná náukách niemály náłożyli y ftrawili *GliczKsiąż* Ov.

nałożyć na co (3): *SienLek* a3 *cf* *Ze zdaniem dopełnieniowym*; *PowodPr* 72 *cf* *Fraza*. *Cf* *nałożyć co na co*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Ia tho bacząc/ á chcąc téż Rzeczypołpolitéy w tym poflużyć/ náłożyłem naprzod ná to/ iákoby porządnie fpiáné bély [*księgi*] *SienLek* a3.

Fraza: »przyszło na orzech nałożyć« = *przyszło do ostatecznej walki* (1): A což kiedyby iefzcze przyfzło ná orzech náłożyć á z ták możnym á trzeźwym woyłkiem Tureckim fie zetrzec/ Coby tu łobie dobrego obiecować? *PowodPr* 72.

Zwroty: »czas nałożyć« (1): Bo áczby czás náłożył yákifz kolwyek/ á wnim fie nye pilnye vczył/ [...] czás on nye vzyteczny ále márný á poprozny będye. *GliczKsiąż* Nv.

»pracę próżno nałożyć« = *zarnować wysiłek* (1): Operam conterere, Pracę fwą próżno náłożyć/ zgubić. *Mącz* 450d.

Szereg: »nałożyć i strawić« (1): *GliczKsiąż* Ov *cf* *nałożyć co na czym*.

W przeni (2) :

nałożyć komu (1): A iác bárzo rad náłożę y nád zwyż fię wydam łam zá duże wálze [*Ego autem libentissime impendam et superimpendar ipse pro animabus vestris*] *WujNT* 2.*Cor* 1/15.

nałożyć na co (1): abyś fię wefelił [*Panie*] z roboty twoiey/ y z onego drogiego odkupienia ná ktoreś ták wiele náłożył. *SkarKaz* 280a.

a. *O nakładach piędźnych*; *erogare, expensere Vulg; sumptum facere, insumere sumptum* *Mącz* (42) : Swietyć to gros bys baczyła Y łama bys náłożyła. *RejKup* k5; *Mącz* 110d, 432c; *ActReg* 135.

nałożyć co (9): poługi będzie chciał abyś mu czynił/ á nic nie náłożył. *Strum* R4; *Monwid* ninieyfzy kilká łet náłożył/ Aby Fricz ożył. *ModrzBazStryj* ¶2v. *Cf* *nałożyć co komu*; *co komu na co*; *co na co*; »nałożyć wiele piędźny«.

nałożyć co komu (1): Iac bych tu przyczynę nalazł ławie bom niewidział tego abyś w̄m ieden grosz komu náłożył *ActReg* 160.

nałożyć co komu na co (1): obá thyfiácá chcę iey ná pogrzeb náłożyć *HistRzym* 16v.

nałożyć co na co, na kogo (11): ya Stanyslaw postrzygacz byerza kv starey przyszadze ysz opatrny cristophor nyenaloszył szeszczy kop (ad) na potrzeba ręczy pospolythey *ZapWar 1534 nr 2371*; *KłosAlg F4v*; Obyeczował then tho Skinder łam od źziebye y od Thowarziłchow łwich stho y dwye zlotich na ye⁶⁰ wyprawą nalozicz *LibMal 1548/142*; *GliczKsiąż M2*; Tá ieft łumá nákládów ktorą náłożył [*Haec est summa expensarum quam obtulit*]/ Krol Sálomon ná budowanie domu Pánłkie⁶⁰ *Leop 3.Reg 9/15*; Multum insumpsi in munieda civitate, Wielem náłożył ná obwodzenie murem miáłtá. *Mącz 433a*; *HistRzym 16v, 17v*; *WujNT Mar 5/26, Luc 8/43*; *PowodPr 83 marg.*

nałożyć komu (6): o łynaczkú [...] wychowałem cyę/ náłożyłemci/ myeyże też ná tem dofić. *GliczKsiąż O3, M5v, M7v*; *CiekPotr B2. Cf nałożyć co komu; co komu na co.*

nałożyć ku czemu [= na co] (1): Przeto nye dobrze czynią oni rodzicy kthorzy łyny łwe łámopás pułłczáya/ [...] yedno myawłły ye y do łzkoły dawłły y ku temu náłożywłły [...] nye chcąc o nich nic wyedzyeć yákoby ich oycámi nye byli *GliczKsiąż O3.*

nałożyć na co (36), *na kogo* (3): *BielRozm 23*; *MurzHist A4*; Siłá tákich znydzye/ ktorzi wołá łwiátá zbythecznego pátrząc niź náuk/ dla częgo cyęłzko też im bywa ná łyny áby łie náuk wczyli náłożyć. *GliczKsiąż M5v, M5v*; *GroicPorz dd2v, dd3*; *RejZwierz 133*; *BielSat C4v*; *JanNKar D4*; co pozwány ná práwo náłożył/ záplácić ma przy przyśiędze *SarnStat 712, 148, 1103, 1274. Cf nałożyć co komu na co; co na co; na co czym.*

nałożyć na co czym (2): Do Bożęgo grobu nie chćiał iechác z drugieimi ráthowác Krześcian/ mowiac iź niema ná tho czým náłożyć. *BielKron 326v*; *ModrzBaz 42v.*

W połączeniu szeregowym (1): Pánowye kthorzy máyá łie dobrze/ [...] wołá komu inłłfemu s ktego łie nic nye záwyáže/ dáć/ dárowác/ náłożyć/ niź kthorego młodzyeńcá ná náuki wychowaniem yákim opátrzyć. *GliczKsiąż M7v.*

Zwrot: »nałożyć (wiele) pieniędzy, pieniędzmi« (2:1): Kupiec rzekł/ bych ia to wiedział/ Iákibych pożytek z łiebie [*Ezopa*] miał [...] Iuźbych pieniędzy náłożył. *BierEz A4*; *BibRadz 1.Mach 14/32*; niektórch łmierć niemiálaby byłá wććiwego pogrzebu/ by było ná to pieniędzmi połpolitemi nienáložono [*misi pecunia publica collata fuisset*]. *ModrzBaz 42v.*

W przen [co na co] (2) : Włpomni cóś ná to náłożył/ ábyś nas z mocy łzátaná potępionęgo wyrwał *SiebRozmyśl E2*; *PowodPr 82.*

2. Naładować, wypełnić (środek transportu, naczynie) (9) : Ampliter sumptum facere, Wiele trawyc/ álbo okficie náłózić. *Mącz 8b.*

nałożyć co w co (2): Drohobicz dwa gry thamze naloziwłchi hol wwoz łłżoney 22 gr *MetrKor 57/118v [idem] 59/279.*

nałożyć co [= w co] (2): A onęgo ięłzcze czo zołtáło z onych odrobin/ náłożyli łiedm kółzow. *RejPos 182v. Cf nałożyć co czego.*

nałożyć co [= w co] czego (1): Towárow pełen okręt náłożył: Vpátrzywłży dobrá pogodę/ Puścił łie s nimi ná wodę. *BierEz P2.*

nałożyć co na co (1): Bo ięłfi wizytko náłożyłz ná łtátek/ Pewnie nędznikiem będziefz ná ołtátek *KlonFlis E.*

W przeni (3) :

nałożyć co w co (1): A w tym łuku nagotował naczynie śmierci/ á w strzały swe pomsty ogień nałożył [sagittas suas ardentibus effecit]. *WróbŻółt* 7/14.

W połączeniu szeregowym (1): Połpolicye Bakalarzowye dzieciom piłą wokabuły dwye flowye po łacinie/ á dwie po polku/ [...] Kthory społob včzenya noworořnych dzyatek nye bárzo zły yeft/ ábowim ták dziecę [...] rzeczy łacińkyey łoby nábędzye/ náložy/ y yákoby náspizuye. *GliczKsiąż* 18v.

Zwrot: »pełne kąty nałożyć« = *wzbogacić* (1): Bowiem ten opyekálnik [Bog] y s swego dołoży/ Pełne kąty i skrzenie gdy raczy náložy. *RejWiz* 105v.

3. Przygotować do strzału; apponere Mącz; intendere Vulg (7) :

nałożyć co (5): Apponere machinam, Działo náłózić *Mącz* 310a; *RejZwierc* 28v; Mieczá dobyli niezbożnicy/ y náložyli łuki swe [intenderunt arcum suum]/ áby porázili vtrapionego y vbogiego *BudBib Ps* 36/14; *KochPs* 53; *KochPham* 19.

W charakterystycznych połączeniach: *nałożyć działo, łuk* (3), *strzałę*.

a. Wycelować; tu w przeni [na kogo] (2) : Mnie Kácérzowie nigdy nic nie vczynią/ gdy oni ná mię náložą/ mnie Papieżá chybią/ á was pewnie o Króle nie chybią. *OrzQuin* K3, Aa2v.

4. Umieścić na czymś (5) :

nałożyć czego na co (1): fynowie Aaronowi [...] nań [na ogień] kádzidlá ku ofierze wonney náložyli *SkarŻyw* 492.

nałożyć co na czym (1): kazała [Dydo] náłózyć łtos drew ná gorze przed Kártago *BielKron* 75v.

nałożyć czym nad czym (1): iákobyś chciał mieć bórtnicę łzéroką: nád bórtnicą náłóź drzewem wyżłzý wedle potrzeby. *Strum* K.

Zwrot: »ogień nałożyć« (1): Einheiffen. Podpalić/ et ogień náłózyć. Calefacere. *Calag* 150b.

a. Położyć [kogo] (1) : Ammonius [...] fyná swego kazał náłózyć y yemu chłóte dáć *GliczKsiąż* F8v.

5. Przyłożyć (2) :

Zwrot: »nałożyć (do drzwi) ucha« [szyk zmienny] (2): Mátká przyłtapiwłfy náložylá vchá/ á on yey vcho vkałił *GliczKsiąż* E6; Ale cóz zá głos znou iákis wdzięczny łtyłzý? Vchá do drzwi náložę/ trochę łie vciłzý. *PudłFr* 73.

6. Zwrot: »pieniężną winę [na kogo] nałożyć« = *ukarać grzywną* (1) : nakłady woienne ná nich [zwycięzonych] wyciągáć/ y ofoby iákie w zakłádzie wziáć/ y pieniężną winę ná nie náłózyć [multa indicenda [est]] *ModrzBaz* 126.

7. Wdrożyć, przyzwyczaić, nakłonić; assuefacere, consuefacere, inficere Mącz (4) :

nałożyć czego [= do czego] (1): Pravis moribus inficere, opinione, gravitate, similibus, Złých obyczáyów náłózyć. *Mącz* 115c. Cf *nałożyć kogo czego*.

nałożyć kogo czego [= do czego] (1): Ex delitiis, otio, languore, desidia, animum inficere, Rołkořzy/ próżnowania ołpáłóści y leniłtwa kogo náłózyć. *Mącz* 115c.

nałożyć kogo cum inf (2): Assuefecti parere imperio populi Romani, Náložyl ye być pośłufzne páńłtwu Rzimskiemu. *Mącz* 427b, 283d.

8. *Porozumieć się, zawrzeć układ [z kim] (11)* : *LibLeg* 7/103v; Pośłał też Krol Bolesław pośła fwego Skarbka rycerfkiego człowiekã do Cefárzá prośząc aby mu źemie nie pułthożył a łnim przyacielłkie nãłoczył. *BielKron* 351v, 109v, 194, 197, 364v, 398v, 460v; Z wieśniaczkeim [!] wy nãłóźcie/ ten was nie wízkodźi/ Chcąc co rychley rośprzedãć/ nã równy zyłk godźi. *WyprPl* B2v.

nałóżyć o co (2): A gdy pośzel yego przyedzie chczymy znym snadnye vgodzicz y owfzisthko przyaslywie nalozicz *LibLeg* 7/97v; *BielKron* 370.

W charakterystycznych połączeniach: nałóżyć miłóściwie (2), przyjacielskie(-o) (5), przyjaźliwie.

9. *Prawdopodobnie: wymyślić, przedstawić (1)* : Takyłmy spořob ku obronie pořpolithey przeczywko łamemu pořpolitemu Tureczkiemu nieprzyaczieliowy y przeczywko nawalny moczy yego nalozely. *ConPiotr* 30v.

Synonimy: 1. wydać; 2. nakłaść, naładować, napęlnić; 7. nauczyć, przyzwyczać.

Formacje współrdzenne cf ŁOŻYĆ.

Cf NAŁOŻONY